

THE BEGINNINGS OF ROMANIAN JOURNALISM**Mihaela Mocanu****PhD., „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași**

Abstract: Being the product of a particular historical, political, cultural, and social context, the journalistic discourse has strong referential roots, providing a complex picture of the evolution of political and cultural mentalities. This study proposes a perspective upon the beginnings of journalism in Romanian in the attempt to capture the crystallization phenomenon of a journalistic discourse marked by specific topics and forms of expression. We intend to connect the presentation to the social and political data of the 19th century, that offer the premises for the configuration of a distinct profile of the Romanian journalism, while representing, at the same time, the source of the topics discussed by the most important publications of the time.

Keywords: Romanian journalism, the 19th century, journalistic discourse, social and political context, editorial policy.

1. Primele publicații în limba română

În ce privește începuturile presei în limba română, literatura de specialitate nu înregistrează un consens al opiniilor referitor la date, iar acest lucru se datorează, în parte, formelor diverse de manifestare pe care le cunoaște publicistica la începuturile ei: calendar, foaie, almanah, ziar ș.a. Astfel, dacă ne raportăm la primul calendar tipărit la Brașov, în 1731, de către dascălul Petcu Șoanul, începuturile presei românești se situează cu opt decenii mai devreme față de apariția ziarelor lui Heliade-Rădulescu și Gheorghe Asachi¹. Un alt fenomen, care precede apariția gazetelor tipărite la noi, vizează circulația unor foi în manuscris, mai întâi în Banat și Transilvania, aflate sub dominația Imperiului Habsburgic, iar mai apoi și în celelalte regiuni românești. În general, sunt avansate mai multe ipoteze cu privire la momentul apariției presei în limba română. Ion Hangiu situează actul de naștere al acesteia la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în februarie 1790, când apare la Iași „Courrier de Moldavie”, gazetă care publică, alături de știri cu caracter militar și administrativ, noutăți de senzație și reportaje insolite, în limba franceză². Potrivit lui Octavian Butoi, primele încercări de editare a periodicelor românești datează tot de la sfârșitul sec. al XVIII-lea, când, în Transilvania, o serie de cărturari conștienți de rolul presei în lupta împotriva autorităților habsburgice și în procesul de culturalizare a maselor largi fac eforturi pentru editarea unor ziare și reviste în limba română. Astfel, în 1789, „Societatea de oameni literați” din Sibiu are inițiativa editării unui ziar românesc destinat mediului rural, având ca scop declarat educația cetățenească culturală³. Însă, din cauza condițiilor impuse de cenzură în Transilvania, a măsurilor dure luate după redactarea documentului „Supplex libellus Valachorum Transilvaniae” (1791), inițiativa eșuează.

¹ Marian Petcu deschide *Istoria jurnalismului din România în date* (2012) cu prezentarea „Calendarului” editat de Petcu Șoanul în Scheii Brașovului, pe care îl consideră „prima publicație periodică în limba română” (p. 13).

² I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, Ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 173.

³ Octavian Butoi, *Istoria presei românești (Sinteze 1)*, în „Analele Universității București. Secția filozofie”, Anul XVIII, NR. 2, 1969, p. 197-205.

În ciuda acestor atestări, nu se poate vorbi de o presă românească autentică până la începutul veacului al XIX-lea. Primele decenii ale acestui secol înregistrează o serie de transformări în viața economică, politică și culturală a principatelor, care facilitează apariția publicațiilor în limba română. Intensificarea procesului de destrămare a relațiilor de producție feudale și de dezvoltare a capitalismului, slăbirea dominației străine, lărgirea pieței interne, intensificarea schimburilor comerciale cu Europa de Vest sunt fenomene care creează premisele apariției și dezvoltării unei presei românești, care să prezinte și să dezbată temele acute ale timpului. Primele publicații românești apar în Transilvania și sunt legate de activitatea culturală a Școlii Ardelene: Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, I. Budai-Deleanu și ceilalți reprezentanți ai iluminismului acordă presei un loc important între mijloacele de răspândire a ideilor iluministe în rândul populației. Apariția jurnalelor este favorizată și de dezvoltarea schimburilor culturale cu străinătatea, de circulația valorilor materiale, de schimbul permanent de idei, înlesnit de plecarea la studii în Europa apuseană a tinerilor cărturari români.

Primele publicații în limba română sunt: „Curierul Românesc”, apărut la București, în 8 aprilie 1829, sub coordonarea lui Ion Heliade Rădulescu, „Albina Românească”, editată începând cu 1 iunie 1829, la Iași, sub conducerea lui Gheorghe Asachi, și „Gazeta de Transilvania”, editată de George Bariț, la Brașov, începând cu 12 martie 1838. Cele trei periodice au obiective editoriale mărețe, vizând atât cuprinderea aspectelor culturale ale vremii, cât și prezentarea evenimentelor de politică internă și externă. Editorialul „Curierului Românesc” este edificator pentru politica editorială cultivată de aceste prime publicații: „Folosul Gazetei este de obște și de o potrivă pentru toată treapta de oameni: într-însa politicul își pironeste ascuțitele și prevăzătoarele sale căutături și se adâncează în gândirile și combinările sale; aici liniștitul literat și filosof adună și pune în cumpănă faptele și întâmplările lumii; îndrăznețul și neastâmpăratul războinic se desăvârșește într-însa povătuindu-se din norocirile sau greșalele altor războinici; băgătorul de samă neguțator dintr-însa își îndreptează mai cu îndrăzneală spiculațiile sale; până când în sfârșit și asudătorul plugar, și el poate afla aceea ce înlesnește ostenele sale. Nu este nici o treaptă, nu este nici o vârstă care să nu afle plăcere și folos într-această aflare vrednică și cuviincioasă cuvântării omului, adică în Gazetă”⁴.

Încercând să răspundă unor obiective practice, primele periodice în limba română au un caracter eclectic, înglobând articole pe teme economice, culturale, politice, administrative ș.a. Printre articolele culturale, dominante în paginile gazetelor din această epocă, se strecoară materiale cu teme politice, dar și însemnări de ordin practic privitoare la agricultură. Prezentăm în rândurile ce urmează profilul editorial al celor trei publicații amintite mai sus, așa cum este configurat acesta de paginile gazetelor respective.

„Curierul Românesc”

Îl are ca fondator, editor și proprietar pe Ion Heliade-Rădulescu, fiind tipărit la București, începând cu 8 aprilie 1829. La începutul anului 1829, Heliade anunța printr-o *Înștiințare* apariția unei publicații în limba română, care avea să cuprindă următoarele secțiuni: „1. O culegere de cele mai folositoare și interesante lucruri din gazeturile Evropii. 2. Însemnări pentru creșterea și sporirea literaturii românești; 3. Înștiințări pentru cele mai

⁴ Nerva Hodoș și Al Sadi Ionescu, *Publicațiunile periodice românești*, Tipografia Carol Göbl București, 1913, p. 176

folositoare articole ale negoțului. 4. Cele din lăuntru și slobode săvârșiri ale statului nostru, precum și judecăți însemnate, sfaturi și hotărâri ale Divanului pentru îmbunătățirea patriei: voinți ale Divanului pentru publicarea vreunei pricini ș.c.l.”⁵. Publicația are la început un tiraj de 280 de exemplare și patru numere săptămânale, fiind una dintre gazetele care se bucură de o lungă viață editorială. Începând cu numărul din 3 ianuarie 1830, ziarul apare cu subtitlul „Gazetă administrativă, comercială și literară”, urmând ca din 7 ianuarie, locul calificativului *literară* să fie luat de cuvântul *politică*. Se sugerează astfel deplasarea centrului de interes în zona politică. De-a lungul timpului, „Curierul Românesc” a avut mai multe suplimente: „Adaos literar la «Curierul Românesc»”, „Gazeta Teatrului Național”, „Muzeul Național”, „Curier de ambe sexe”.

Din punct de vedere editorial, ziarul își propune prezentarea principalelor evenimente administrative, comerciale și literare din spațiul românesc. Conștienți de rolul educativ al presei, redactorii încearcă să acopere zone dintre cele mai diverse ale spațiului public. În acest sens, regăsim în paginile „Curierului Românesc” următoarele rubrici constante: *Știri din năuntru*, *Știri din afară*, *Înștiințări*, *Literatură* și *Varietăți*. Până la editarea suplimentelor, ziarul cuprinde, „în afară de texte administrative (hotărâri oficiale, știri politice și militare), articole de cultură cu largă circulație în Muntenia, Moldova și Transilvania, articole despre limba română literară și despre rolul culturii în lupta pentru autonomie și progres social, semnate de Heliade”⁶. Unul dintre obiectivele majore ale gazetei rămâne acțiunea de cultivare și de îmbogățire a limbii și literaturii române, demers susținut și prin paginile suplimentelor culturale.

„Albina Românească”

Apare începând cu 1 iunie 1829, la Iași, cu subtitlul „Gazetă politico-literară”, fiind primul ziar în limba română din Moldova. Publicația are următoarele perioade de apariție: 1 iunie 1829-3 ianuarie 1835; 3 ianuarie 1837 – 2 ianuarie 1850, înregistrând în primii ani două numere pe săptămână. „Albina Românească” îl are ca proprietar pe Gh. Asachi, iar printre editori pe: V. Fabian-Bob, Gh. Săulescu, Iancu Codrescu. Începând cu 14 martie 1837, ziarul editează suplimentul „Alăuta românească”, menit să stimuleze creația literară din Moldova. În *Înștiințarea* tipărită de Gh. Asachi în 17 aprilie 1829, sunt anunțate obiectivele editoriale ale „Albinei Românești”: „să publice politicești și interesante novitale din toate țările lumii, buletine de la teatrul războiului, culegeri istorice, literale, morale, filologice, acele despre folositoare aflări, și mai ales adese se vor împărtăși din vrednici scriitori povățuiri despre economia câmpului, despre care, pentru toate timpurile anului, se vor însemna regule după sistema practică în țările politice, atât despre mai bună lucrarea pământului, a pomitelor, a viilor, a stupilor, a virnilor de mătăasă, a velnițelor, a pădurilor, cât și povățuirii pentru ferirea și vindecarea epizootiei (boalei vitelor)”⁷. Sprijinind creația literară românească, gazeta își va deschide paginile unor colaboratori precum: C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, A. Donici, V. Alecsandri, C. Caragiali, N. Nicolescu, G. Săulescu, G. Sion, C. Bolliac, D. Gusti ș.a.

⁵Apud I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, Ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 202.

⁶*Ibidem*, p. 203.

⁷I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, Ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 33.

„Gazeta de Transilvania”

Este editată din 12 martie 1838, la Braşov, sub conducerea lui George Bariţ, fiind considerată „primul ziar politic al românilor transilvăneni”⁸. Publicaţia îi are ca redactori pe G. Bariţ, Andrei Mureşanu, Iacob Mureşianu, fiind una dintre gazetele cu cea mai lungă viaţă editorială. Are apariţii săptămânale în perioada 12 martie 1838 – 30 decembrie 1842; 2 iulie 1858 – 30 decembrie 1860; 13 octombrie 1918 – 1 ianuarie 1954, urmând ca după această dată să aibă apariţii neregulate. Începând cu numărul din 3 ianuarie 1849, apare cu titlul „Gazeta transilvană”, iar din 1 decembrie 1849, „Gazeta Transilvaniei”. Din 2 iulie 1838 editează suplimentul literar „Foaie pentru minte, inimă şi literatură”, cuprinzând texte de istorie, filologie şi articole pe teme politice. Vorbind despre etape necesare de cristalizare şi de identificare a unei formele adecvate, în procesul de dezvoltare a presei din Transilvania, Mircea Popa afirmă că „abia odată cu apariţia celor două foi ale lui G. Bariţ, *Foaie pentru minte...* (1838) şi *Gazeta Transilvaniei* (1838), presa literară din această provincie se poate socoti pe deplin întemeiată, găsindu-şi o tradiţie şi un mod de a exista”⁹.

Alăturându-se lui Heliade şi Asachi, Bariţ subliniază în articolul-program din primul număr al „Gazetei de Transilvania” rolul presei în viaţa socială şi culturală a unui popor: „Lăţirea ştiinţelor şi a cunoştinţelor, împărtăşirea ideilor la toate clasele de oameni, strigă astăzi toate naţiile, toate stăpânirile cele înțelepte şi părinteşti; mijloacele la acestea sunt cărţile, literatura, scrierile periodice lăţite şi propovăduite la toţi”¹⁰. O foaie politică în limba naţională a românilor, consideră Bariţ, aduce mari foloase, căci „renaşterea unei naţii pe o cale mai uşoară şi mai scurtă nu este altfel cu putinţă decât prin însăşi lucrarea şi îmbogăţirea literaturii sale”¹¹. În viziunea gazetarului, principalele mijloace pentru cultivarea limbii şi dezvoltarea creaţiei literare sunt traducerea din alte literaturi şi culegerea folclorului.

În perioada pregătirii revoluţiei de la 1848, ziarul militează pentru recunoaşterea egalităţii în drepturi a românilor din Transilvania cu celelalte naţionalităţi, pentru înlăturarea privilegiilor feudale şi pentru unirea românilor într-un singur stat. Din cauza discursului şi a atitudinii ferme exprimate de George Bariţ într-o serie de articole privitoare la revoluţia de la 1848, „Gazeta de Transilvania” va fi suspendată în martie 1849. La începutul lui 1850, conducerea ziarului este preluată de Iacob Mureşianu, care temperează tonul articolelor. În 1852, ziarul are următoarele rubrici permanente: *Monarhia austriacă*, *Depeşi telegrafice*, *Ţara Românească*, *Moldova*, *Cronică străină* şi *Foiletonul*. Ca şi celelalte publicaţii din epocă, „Gazeta de Transilvania” îşi deschide paginile tinerilor scriitori români, avându-i printre colaboratori pe: V. Alecsandri, Timotei Cipariu, Andrei Mureşianu, August Treboniu Laurian, I. Heliade Rădulescu, C. Negruzzi, I. Slavici, Ion Pop-Retegănuş, C. Negruzzi, I. Slavici ş.a. „După 1900 ziarul are un caracter preponderent informativ, pe care şi-l va păstra şi în perioada interbelică”¹².

2. Perioada 1830-1840

⁸ Marian Petcu, *op. cit.*, p. 24.

⁹ Mircea Popa, Valentin Taşcu, *Istoria presei româneşti din Transilvania de la începuturi până în 1918*, Tritonic, Bucureşti, 2003, p. 349.

¹⁰ I. Hangiu, *op. cit.*, p. 313.

¹¹ *Ibidem*, p. 313.

¹² I. Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti (1790-2000)*, Ediţia a III-a, Editura Institutului Cultural Român, Bucureşti, 2004, p. 314.

Perioada 1830-1840 se caracterizează printr-o efervescentă a fenomenului publicistic românesc, înregistrând apariția la Iași și Bucureștia unor suplimente la periodicele deja înființate („Curierul de ambe sexe”, supliment al „Curierului Românesc”; „Alăuta Românească” – supliment al „Albinei Românești”; „Foaie pentru minte, inimă și literatură” – supliment al „Gazetei Transilvaniei”), dar și a unor gazete noi. Presa acestei perioade se distinge prin absența articolelor de atitudine, de dezbatere a evenimentelor politice ale vremii, limitându-se la texte cu caracter informativ. Abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o nouă generație de gazetari va încredința tiparului articole impregnate de spirit polemic și contestatar, reflectând interesul acestora pentru evenimentele timpului și pentru educarea publicului cititor, în spiritul valorilor naționale.

După primele decenii ale secolului al XIX-lea, caracterizate prin tatonări și căutări de direcție în publicistica românească, urmează o etapă de definire, de depășire a stângăciilor inerente începutului. Ziarele și revistele acestei perioade poartă amprenta prefăcerilor economice, politice și sociale care au loc. Mulți tineri pleacă la studii în străinătate, îndeosebi la Paris, dar și în Germania, la München sau Heidelberg, de unde se întorc cu idei revoluționare pe care vor să le pună în practică. Amintim aici pe Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, C.A. Rosetti, frații Ion și Dumitru Brătianu, Alexandru Ioan Cuza, Ion Ghica, Alecu Russo, Mihail Kogălniceanu ș.a. Climatul politic al epocii nu este propice însă dezvoltării presei: vorbind despre această perioadă, într-o scrisoare din 20 iunie 1881, adresată lui Vasile Alecsandri, Ion Ghica afirma că „cea mai mică aluziune era pedepsită cu închisoare și exil”¹³. Intensificarea cenzurii va conduce la dezvoltarea unor specii literare care permit recursul la subterfugiile limbajului alegoric (fabula). În ciuda presiunilor exercitate de cenzură, publicistica vremii înregistrează noi apariții editoriale care contribuie la modernizarea discursului jurnalistic românesc. Astfel, în 1840, apar patru publicații noi: „Dacia literară” (1844), „Arhiva românească” (1840, 1845), „Propășirea” (1844), toate trei editate la Iași, sub coordonarea lui Mihail Kogălniceanu, și „Magazin istoric pentru Dacia” (1845), tipărit la București, sub conducerea lui N. Bălcescu și A. Treboniu Laurian. Toate aceste publicații au un pronunțat caracter politic, prezentând pe larg procesul de destrămarea a feudalismului și lupta pentru libertate și unitate națională. O nouă generație de gazetari se afirmă acum, cuprinzând nume precum: N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, G. Bariț, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Cezar Bolliac, Grigore Alexandrescu, C. Negruzzi, Timotei Cipariu, S. Bărnuțiu, Ion Ionescu de la Brad, A. Treboniu Laurian, Andrei Mureșanu, Aron Pumnul, Ion Ghica ș.a. Dincolo de notele particulare pe care le înregistrează stilul retoric al unuia sau altuia dintre cei amintiți, ei contribuie la configurarea unui discurs jurnalistic original, care poartă amprenta imperativelor politice ale vremii.

În ce privește conținuturile vehiculate de discursul jurnalistic al vremii, Const. Antip subliniază că „promovarea intereselor tinerei burghezii își găsea expresia pe tărâm ideologic, prin afirmarea ideilor iluminismului, care se exprimau pe plan social și politic în atitudinea potrivnică feudalismului, sistemului iobăgist, pentru independența națională, iar pe plan cultural în lupta pentru deșteptarea conștiinței naționale prin dezvoltarea învățământului, științei, literaturii și artei”¹⁴. Împlinirea acestor deziderate impunea apariția și dezvoltarea

¹³ Apud Ilie Rad, *Incursiuni în istoria presei românești*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2008, p. 29.

¹⁴ Const. Antip, *Contribuții la istoria presei române*, Uniunea Ziariștilor din Republica Populară română, București, 1964, p. 11.

unor gazete care să dea glas idealurilor privind înlăturarea orânduirii feudale și modernizarea societății românești. Necesitatea editării unor gazete cu conținut politic se face resimțită mai întâi în Transilvania, aflată sub dominație străină, și este influențată de modelul statelor europene. Dacă în Moldova, primele ziare românești urmăresc în principal educarea gustului estetic al cititorilor, alocând spații largi traducerilor și producțiilor literare autohtone, în Transilvania, interesul cade pe teme politice, de importanță vitală pentru situația românilor aflați sub Imperiul Habsburgic.

3. Generația pașoptistă

Revoluția de la 1848, vizând înlăturarea vechii orânduirii feudale și înlocuirea acesteia cu cea capitalistă, desființarea privilegiilor boierești și împrăștierea țăranilor, își găsește ecou în periodicele vremii, înregistrând nuanțe tematice particulare, în funcție de politica editorială a acestora. Generația gazetarilor de la '48 se constituie într-un moment de referință în dezvoltarea discursului publicistic la noi, prin conștientizarea funcției pe care o deține presa în promovarea intereselor clasei burgheze și prin abordarea problematicii privind libertatea presei (punctul 8 al Proclamației de la Izlaz prevedea „libertatea absolută a tiparului”). Un rol important în lupta pentru eliberare îl joacă presa din Transilvania, care susține necesitatea solidarizării forțelor revoluționare împotriva despotismului habsburgic (discursul promovat de gazete precum „Organul luminării” sau „Organul național”, „Amicul poporului” și „Democrația” este relevant în acest sens). În Moldova, mișcarea revoluționară pașoptistă rămâne fără ecou în spațiul publicistic, din cauza presiunilor și a temerilor redactorilor de eventuale repercusiuni.

Un element cheie în dezvoltarea discursului jurnalistic de factură politică vizează presa revoluționară exilați. După înfrângerea revoluției din Țara Românească, capii acesteia iau drumul exilului și continuă dincolo de hotare acțiunile politice desfășurate în țară. Astfel, în noiembrie 1850, apare la Paris, sub conducerea lui N. Bălcescu, „România viitoare”, gazetă care urma să adune în jurul ei revoluționarii români pașoptiști exilați în străinătate, interesați decontinuarea acțiunilor revoluției. Tot la Paris, societatea „Junimea română” editează revista cu același nume. Publicația se bucură de sprijinul lui N. Bălcescu care publică în paginile ei articolul *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*. Articolul program al gazetei indică următoarele obiective: „1) război celor apăsători, solidaritate cu cei apăsați; 2) independența și unirea tuturor românilor; 3) organizarea adevăratei democrații”¹⁵. Tot la Paris, în noiembrie 1851, apare „Republica Română” care exprimă poziția celor de dreapta și a moderaților. Presa politică a exilului oferă terenul de manifestare a atitudinilor specifice idealurilor revoluționare. Puternic ancorate în evenimentele epocii, articolele poartă amprenta imperativelor de unitate și libertate specifice vremii.

După eșecul revoluției de la 1848, asistăm la un recul al jurnalelor cu caracter politic, fenomen datorat, în mare parte, cenzurii și reacțiunii care se temea de reizbucnirea mișcării revoluționare. Pentru a supraviețui cenzurii, majoritatea publicațiilor existente în epocă sunt nevoite să renunțe la problematica politică, limitându-se la aspecte culturale, istorice și filologice, una dintre temele predilecte ale articolelor din această perioadă fiind unitatea de limbă și de cultură a neamului românesc.

¹⁵Apud Const. Antip, *Contribuții la istoria presei române*, Uniunea Ziariștilor din Republica Populară română, București, 1964, p. 30.

4. Presa românească în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea se caracterizează printr-o accelerare a evenimentelor politice de pe scena națională, prin intensificarea mișcării unioniste din principate. Idealul unirii este nucleul dur al gândirii politice din această perioadă, oferind sursa tematică a gazetelor din epocă. Printre publicațiile care desfășoară o intensă campanie unionistă se numără: „România literară”, apărută la începutul lui 1855, sub conducerea lui Vasile Alecsandri, și „Steaua Dunării”, editată de Mihail Kogălniceanu la sfârșitul anului 1855, la Iași. În multe dintre aceste jurnale sunt reproduse integral articole din presa europeană, în consonanță cu politica editorială, iar tonul polemic se limitează la materialele literare. Revista „Steaua Dunării” este suspendată de cenzură, în septembrie 1856, dar ideile ei vor fi expuse mai departe în „L'Étoile du Danube”, foaie editată în limba franceză la Bruxelles, până în 1858. Afirmând că „libertatea nemărginită a presei înfățișează adeseori cele mai mari primejdii, rătăcind și corumpând opinia publică într-un grad încât să ajungă a preda societățile cele mai solid întemeiate, aruncându-le în turburări și anarhie...”¹⁶, cenzura își intensifică măsurile represive, limitând considerabil libertatea de expresie a jurnalelor românești din epocă.

În februarie 1857, apare la București ziarul „Concordia”, organ de presă al partidului național, care este înlocuit în cursul aceluiași an de „Românul”, condus de C.A. Rosetti. „Românul” deschide seria jurnalelor cu un puternic discurs politic, militând pentru formarea statului național român. Tonul vehement al noii publicații este evident încă din articolul program, semnat de C.A. Rosetti: „La lucru, frați români! Să ne suim cu mintea mai presus de sfera cea strâmtă a patimilor individuale și, ridicând în inima noastră un templu patriei și libertății, să pășim cu toți înainte, siguri fiind că ceea ce vom avea bine sădit în minte și în inimă mai curând sau mai târziu va intra negreșit și în legiurile noastre”¹⁷. În 1858, la București, apare ziarul „Dâmbovița”, condus de D. Bolintineanu, care pledează, de asemenea, pentru formarea statului național român.

După alegerea ca domn a lui Alexandru Ioan Cuza, centrul politic al țării se mută la București, și, implicit, cele mai multe ziare politice își au redacția în capitală. Adept al libertății de expresie a presei, Cuza încurajează apariția jurnalelor românești, ca mijloc de manifestare a vieții publice, dar și ca instrument de educație a maselor largi. Publicațiile apărute în această perioadă se împart în două categorii, în funcție de politica editorială care le guvernează: jurnale care exprimă idei progresiste și gazete reacționare. Politica domnitorului este sprijinită de gazete precum „Dâmbovița”, „Buciumul” și „Țeranul român”, iar printre jurnalele aflate pe poziții reacționare se numără: „Conservatorul progresist”, „Unirea” și „Proprietarul român”. În capitală, pe lângă ziarele în limba română, iau ființă gazete în diverse limbi străine: „La Roumanie” (1861), „La voix de la Roumanie” (1861), „Deutsche Zeitung” (1859), „Bukuresti Magyar Közlöny (1860) ș.a. Presa vremii reflectă politica de reforme dusă de Cuza: împrumutarea țărănilor, secularizarea averilor mănăstirești, dezvoltarea și modernizarea învățământului, consolidarea armatei, în vederea războiului care avea să vină ș.a. Se creează acum condiții materiale pentru înscrierea presei pe alte coordonate de dezvoltare: impunerea telegrafului ca mijloc modern de transmitere a informației, desemnarea

¹⁶N. Deleanu, *Presa în slujba Unirii*, în „Presa noastră”, nr. 5, 1957.

¹⁷Dan Berindei, *Dezvoltarea presei bucureștene în perioada formării și organizării statului național român (1856-1864)*, în „Studii”, nr. 3, 1962, p. 669-670.

de corespondenți speciali în străinătate, după modelul jurnalelor europene, modernizarea tipografiilor, conducând la creșterea tirajelor și a calității grafice, dezvoltarea publicității, oferind noi surse de venituri redacțiilor, conduc la un reviriment al publicisticii în epocă. Odată cu dezvoltarea vieții parlamentare, presa politică ocupă o pondere din ce în ce mai însemnată: sunt înregistrate în această perioadă optsprezece publicații cu caracter politic, mare parte din acestea având redacțiile în București¹⁸.

Sub domnia lui Cuza este elaborată, pentru prima dată, o lege a presei (1862), consolidată prin Constituția din 1866, care prevede desființarea cenzurii și proclamă libertatea de expresie. Legea cuprinde și o serie de măsuri la dispoziția autorităților (autorizații, cauțiuni, avertismente), care le acordă drept de control asupra publicațiilor. Aceste măsuri, consideră Vasile Păsăilă, nu puteau să limiteze libertatea de expresie a presei care, „era abilitată să critice toate ideile, ca și activitatea administrației publice, și chiar să exercite ura și disprețul cetățenilor față de guvern, pentru că reprezentanții autorității trebuie să aibă curajul de a înfrunta calomniile și lucrurile inexacte”¹⁹. Înregistrând diverse coloraturi ideologice (liberale, conservatoare, independente), presa vremii cunoaște o dezvoltare considerabilă, bazată, în mare măsură, pe prestigiul și personalitatea conducătorilor publicațiilor.

Cele două grupări politice ale vremii, partidul conservator și partidul liberal, conștientizează necesitatea editării unor gazete care să le apere și să le promoveze interesele. Astfel, cauza conservatoare este susținută în paginile unor ziare precum „Timpul” (1876-1884), „Epoca” (1885) și „Conservatorul” (1900), iar poziția liberală este sprijinită de gazetarii de la „Românul”, „L’Independence Roumaine” (1879), „Voința națională” (1884) și „Democrația” (1888). Discursul acestor jurnale oglindește, în mare măsură, ideologiile celor două grupări politice și idealurile unei clase politice nou înființate la noi. Pe lângă organele de presă ale celor două partide care își dispută puterea politică, apar jurnale independente precum „Universul” (1884) sau „Adevărul” (1888), dar și o serie de publicații satirice („Satyrul”, „Ghimpele”, „Moftul român”, „Moș Teacă”) care condamnă, cu ironie și umor, moravurile societății burghezo-moșierești.

În Ardeal semnalăm apariția publicațiilor „Familia” lui Iosif Vulcan, „Albina” lui Vicențiu Babeș și „Federațiunea” lui Alexandru Roman, care militează pentru apărarea intereselor poporului român împotriva nedreptății sociale și a absolutismului. Alte jurnale, precum „Luminătorul” (1880-1894), „Tribuna poporului” (1896), „Libertatea” (1902), apărute la Timișoara, Arad, Orăștie, se constituie în apărătoare ale intereselor maselor largi. Un discurs vehement împotriva asupririi sociale și naționale susține „Tribuna” lui Ioan Slavici, declanșând un val de procese și condamnări în rândul redactorilor săi.

Pe lângă o anumită specializare tematică (apar publicații economice, juridice, literare, științifice, militare, sportive, adresate unor categorii de public particulare), asistăm la sfârșitul secolului al XIX-lea la îmbogățirea și diversificarea surselor de informare, prin valorificarea sucursalelor din București ale agențiilor străine. Astfel, între 1877-1888, funcționează la București sucursala agenției franceze Havas, iar mai târziu sucursala agenției austriece Corrbureau, realizând legătura cu agenția germană „Wolf” și cu agenția engleză „Reuter”. De asemenea, în 1889, este înființată o agenție telegrafică proprie – „Agenția română”, care

¹⁸Apud Ilie Rad, *Incursiuni în istoria presei românești*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2008, p. 48

¹⁹*Ibidem* p. 50.

funcționează până în 1916²⁰. Procesul de modernizare a publicisticii românești se intensifică, iar discursul jurnalistic al vremii îmbracă haine noi, sub imperiul mutațiilor istorice, politice și culturale din epocă.

5. Concluzii

Editate la începutul secolului al XIX-lea, primele publicații în limba română au un pronunțat caracter eclectic, înglobând, alături de comunicate oficiale, traduceri din presa străină, texte literare, scrisori, sfaturi practice ș.a. Eterogenă sub aspectul problematicii și cu deschidere impresionantă spre traduceri, presa începutului de secol își deschide paginile celor mai diverse domenii de cunoaștere și cultură: istorie, filologie, politică, pedagogie etc. Dacă începuturile presei românești stau sub semnul tatonărilor inerente începutului de drum, odată cu cea de-a doua jumătate a veacului al XIX-lea, asistăm la un proces accentuat de modernizare, atât la nivelul conținutului, cât și la nivelul expresiei utilizate. Treptat, paginile de ziar se structurează în rubrici, acordând spații largi informațiilor privind politica internă, iar apariția reportajelor documentate fac dovada configurării unei generații de jurnaliști autentici. Începând cu cea de-a doua decadă a secolului al XIX-lea, remarcăm specializarea tematică a gazetelor românești care anunță în cadrul articolelor program, atât direcțiile tematice, cât și principiile și criteriile de elaborare a materialelor. Definirea unei politici editoriale are la bază conștientizarea sporită a rolului pe care îl joacă presa în procesul de modernizare a țării.

Bibliografie:

- Antip Const., *Contribuții la istoria presei române*, Uniunea Ziariștilor din Republica Populară română, București, 1964.
- Berindei Dan, *Dezvoltarea presei bucureștene în perioada formării și organizării statului național român (1856-1864)*, în „Studii”, nr. 3, 1962, p. 669-670.
- Butoi Octavian, *Istoria presei românești (Sinteze I)*, în „Analele Universității București. Secția filozofie”, Anul XVIII, nr. 2, 1969, p. 197-205.
- Deleanu N., *Presa în slujba Unirii*, în „Presa noastră”, nr. 5, 1957
- Hangiu I., *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, Ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004.
- Hodoș Nerva, Al. Sadi Ionescu, *Publicațiunile periodice românești*, Tipografia Carol Göbl, București, 1913.
- Iorga Nicolae, *Istoria presei românești*, Muzeul Literaturii Române, București, 1999.
- Petcu Marian (coord.), *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, ediția a treia, Editura Polirom, Iași, 2012.

²⁰ Const. Antip, *Contribuții la istoria presei române*, Uniunea Ziariștilor din Republica Populară română, București, 1964, p. 45.

Popa Mircea, Valentin Tașcu, *Istoria presei românești din Transilvania de la începuturi până în 1918*, Tritonic, București, 2003.

Rad Ilie, *Incursiuni în istoria presei românești*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2008.